

Ami a források alkalmazásában, feldolgozásában követett eljárás módját illeti, ez csak részben következik egyéni hajlamaiból, részben vállalkozásának velejárója. A magyar történelem humanista igényű feldolgozása még hiányzik. A kútfők színvonala, célja sokrétű: klasszikus latin szövegek, középkori krónikák, humanista tanulmányok és szintézisek, görög írók latin fordításai stb. alkotják azt az anyagot, melyből egységes szempontok szerint rendezett, stilisztikailag kiegyensúlyozott, magas színvonalú munkát kell összeállítania. A rendelkezésére álló munkákat közös nevezőre kell hoznia. A források zöme nem a magyar historikus szemszögéből nézi az eseményeket, adataikat tehát rostálnia kell, a számára fontos félmondatoknak tág teret kell engednie, míg részletes előadásnak nincs értéke, ha céljához nem illik, s ezt az általa megszabott helyre kell leszállítania. E követelménynek igyekszik eleget tenni, és ezért a szematizmus elkerülhetetlen. A kiegyenlítésre való törekvés lényeges adatokat óhatatlanul kirotál, míg másutt kénytelen néhány szót felfújni.

Más kérdés, hogy igyekezete nem jár mindig sikerrel, s míg olvasói dicsérik stílusának kiegyenlítetttségét, bírálják a részek aránytalanságát, holott a két tulajdonság ugyanazonan törőri fakad, mit szem elől tévesztve Bonfini történetírói alkotásának magyarázatánál, értékelésénél, használatánál könnyen vakvágányra csúszhatunk.

Krúdy Zsuzsa

„KRÚDYZMUS VAGY BOLSEVIZMUS?”

A Tanácsköztársaság bukása után Pekár Gyula és Császár Elemér együttes támadást kezdett Krúdy Gyula ellen, akit sok mindenben „bűnösnek” találtak. Kíméletlen akciójuk életre-halálra, kenyérré ment, hiszen az író egyetlen vagyonát, író tollát akarták kezéből kiűnni.

Mik voltak Krúdy „vétkői”?

A lelkesen fogadott I. világháborúból hamarosan kiábrándult és sok más író társával együtt bíráló, tiltakozó hangja egyre élesebbé vált. A legtöbb író új, emberségesebb élet felé törekedett, s ki tudatoson, ki ösztönösen a forradalmat készítette elő.

A sok bátor, érdekes Krúdy cikkből idézzük a *Bárczy* címűt, amely a *Déli Hírlap* 1918. február 2-i számában jelent meg — a „Fehér napló” c. rovatában. Azt írja Budapest polgármesteréről: „Vas-álarc van az arcán, hogy soha sem láttuk a könnyezését, amikor a fájdalomtól, nyomorúságtól üvöltött a város, mint egy elevenen nyúzott eb: asszonyok száraz emlője visított a tejesbolt előtt, mert a hangjuk már elfogyott a könnyörgésben; meztelbás gyermekek lopták ki a féli járókelők bundájából a zsebkendőt, mint Londonban a múlt században: a sötétség, a hideg kriptalehelete áramlott végig esténként a városban, mert senkinek sem jutott eszébe felgyújtani a városházát; a gyomrok összeszáradtak, a börtönök megteltek, a pestiek úgy kullogtak kifosztott utcáikon, mint a pusztaságban a farkasok: — csak az uzorások táncoltak a maltereszagú termekben, ringyó-kánkán zenéje emelgette a görbe lábakat, férfi-zsirító szélesre nyúlt női ajkak habzsolták az élet örömét, a város minden gazembere kidűgta a pocakját . . . Ez volt Budapest a háború alatt.”

A Budapesti Kir. Ügyészség még aznap az alábbi átiratot intézte a lap szerkesztőjéhez: „A »Déli Hírlap« mai számában »Fehér Napló« című cikk jelent meg, melynek tartalma bűncselekmény elkövetésére burkolt felhívást tartalmaz nevezetesen csodálkozik, hogy a városházát még nem gyújtotta senki fel.

Figyelmeztetem a Szerkesztő urat, hogy hasonló cikkek közlése a lap kivételes előzetes ellenőrzés alá helyezését vagy a lap eltiltását vonhatja maga után. Budapest, 1918. febr. 2-án Olvashatatlan aláírás” Krúdy 1917—18—19-es cikkei a forradalom mellett íródtak. 1919. februárjától együtt szerkeszti a Néplapot Móricz Zsigmonddal. Jelen van, amikor Károlyi Mihály Kál-kápolnán felosztja hatalmas birtokát, s ennek hatására könyvet ír. (*A kápolnai földosztás*. Károlyi Könyvtár IV. Szerk. Apor Dezső. Kultúra Könyvkiadó és nyomda r. t. Budapest, 1919. vö. M. I.)

A Néplap megbízásából vizsgálódásokat folytat vidéken, majd megírja a Fehérvári könyvet. (*Fehérvári Könyv. Termelőszövetkezet Fejér megyében*. A Közoktatásügyi Népbiztosság kiadása. Budapest, 1919. v. o. M. III.)

Írásai feltűnést keltenek, s Károlyi Mihály többször is elhívja magához. Ott van a miniszterelnöki palotában a pesti szerkesztők tiszteletére rendezett estélyen is, s tagja lett az 1918. dec. 1-én alakult Vörösmarty Akadémiának.

Ez volt nagyjából Krúdy „bűnlajstroma”.

A kommün bukása után kezdődik s egyre fokozódik a forradalommal szimpatizálók üldözése, elszigetelése. A csatazaj Bécsbe is elhallatszik, ahol az emigráns Hatvany Lajos emeli

fel szavát: „Egyik írőcsoport a másik ellen, kontárok a talentumok ellen fenekednek... A Pekárok és Császár Elemérek írtó hadjárata ez a Krúdy Gyulák és Ignótuszok ellen.” (Bécsi Magyar Újság *Írónyomor* c. vezércikke, 1922.) Ugyanez a lap írja meg, hogy Krúdy kilépett a Petőfi Társaságból. [é. n.] „Budapestről jelentik:

Krúdy Gyula, a nagyszerű magyar regényíró levelet intézett Herczeg Ferenchez, amelyben bejelenti, hogy kilép a Petőfi Társaságból. Krúdy Pekár Gyula államtitkárnak, a Petőfi Társaság egyik vezetőjének a Magyar Múza című, állampénzen megjelenő lapban ellene intézett támadása miatt hagyta ott a Társaságot. Éppen ideje, mit is keres ott egy író?”

Most pedig idézzük a szóban forgó cikkeket.

Magyar Múza, 1920. 1. sz.

„Krúdyzmus vagy bolsevizmus”

Krúdy Gyula azok közé a hosszú lére eresztett stílusú írók közé tartozik, akik mesteri munkát produkálnak abban, miként lehet egy témátlan, szétfolyó históriából regény-limonádét gyártani. Krúdy az előkelő hangulatok, a múltban melázó merengés lovagja volt a régi jó időkben és íme az októberi forradalom után írt egy múlt gyalázó cikket, amelyért a Magyar Múza is kiközösítette őt az irodalomból.

De ezzel még nincs befejezve Krúdy bűnlajstroma. Ne csodálkozzunk rajta, ha ebből a biedermeier-limonádé íróból, aki a márciusi ifjakat szemérmetlen krúdyizmussal »csepürágó«-nak, Petőfit pedig a »félbolond megkotyagosodott«-nak nevezte, ha ebből a Krúdyból a bolsevizmus alatt is kikíváncozott az isteni tehetség. Ezúttal a vöröscímlapú Pesti Futár vezércikkében szólalt meg. Előttünk fekszik a kedves futár 1919. május 16-iki száma. Rajta a felelős szerkesztő neve: Nádas Sándor. A tartalom olyan vörös, mint amilyen fehérre mázolt ma. De a közvélemény nálunk megtűri, sőt támogatja az ilyen utcasárból élő szennylapokat.

Ebbe a számba írt az arisztokrata Krúdy Gyula vezércikket! Leírja milyen Magyarországot a kommun alatt. Boldog ország, állapítja meg Krúdy Gyula május 16-án, az ellenforradalmárok akasztásának idején. A régi »ősvilág« hála Istennek letűnt! Szép kis idők is voltak azok! Csupa buta magyar gentry duhajkodott az országban. Más nem is volt. De a terrorfiúk szelíd kommunje boldogságot hozott, hisz »grófok és zsidók elvtársnak szóltják egymást.«

Ezek után megértjük, hogy a Kisfaludy Társaság miért nem akarta tagjainak sorában üdvözölni Krúdy Gyulát.

(Volt annak egyéb oka is: az író tökéletes tehetségtelensége. Szerk.)
n. a.

Nem kevésbé útszéli hangú a következő támadás sem.

Magyar Múza, 1920. febr. 1. I. évf. 3. sz. 135—137. l.

Az író erkölcsi hitele

Vettük a következő felszólalást:

Tisztelt Szerkesztő Úr! A Magyar Múza új számának gazdag irodalmi szemléje többek közt Krúdy Gyulának egy* novellás kötetével is foglalkozik, szigorúan, de érdemlegesen és a hitelét el nem játszott írónak kijáró tisztességgel. Nem tehetek róla, Szerkesztő úr, de kimondom, hogy én ezt a figyelembevétel, azt, hogy a Magyar Múza előkelő hasábjain Krúdy Gyulával szóba állunk, legalább is ez idő szerint, amíg Krúdy Gyula irodalmi múltjának egy pontját nem tisztázza vagy érte nem vezekel, hibának látom. Utálok minden terrort, akár vöröset, akár fehérét; utálok minden hajszát, minden oknélküli »áruló« leleplezést és feljelentést, ami sokszor csak személyes bosszú kitöltése vagy arra való, hogy aki másra rákiáltja: »áruló«, magának szerezze meg a hiányzó erkölcsi tőkét. De nem tudom elfelejteni életem egyik legkellemetlenebb irodalmi impresszióját. 1918. évi november 8-án, egy jó héttel az októberi forradalom után, a Déli Hírlap című, akkor elterjedt utcai lapban egy *Fehér napló* felírási cikk összehasonlítást tett az épen lezajlott forradalom és az 1848-iki közt. E cikkben ezeket olvastam:

»Az októberi forradalomnak semmi köze sem volt a színpadhoz és a színészekhez. Ennek a forradalomnak nem volt Laborfalvi Rózája, sem öreganyja; félbolond Jókai Mórca sem, csörgő, feltűnési viszketegben szenvedő ifjúsága sem... Az októberi forradalom görögtűz nélkül, bömbőlő kóristák, rossz-szagú színházi rendezők közreműködése mellőzésével született.

* A betyár álma. Kleofásné kakasa és más elbeszélések. Bp. 1920. Athenaeum. 194. l.) Leidenfrost Sándor borítékrajzával.) Ismertette: Magyar Múza. 1920. 83. (Császár Elemér.)

Sőt szavallat is alig volt, amiről hiába keresünk feljegyzést a márciusi régi komédiában. (Értsd: a 48-iki márciusi forradalomban.) És azért lehet inkább bízni ebben a forradalomban, mert nem komédiásnok és szerepelnéi vágyó csepűrágók segítették világra az újszülöttet. Hanem az világra jött kócosan, mosdatlanul, a munkások zubbonyában, mint a szegény ember gyereke. (Csodálatos, hogy az zubbonyban születik!)

»Ezeknek a napoknak nincs Jókai Móra, aki ötven esztendő múlva költői hazugságokkal és nőszerelmekkel szoknyafodraival díszítse a korszak krónikáját. Félbolondok, megkötygösödött forradalmárok, eszeveszett komédiások alig szaladgáltak az utcákon. Pontosan ment minden, mint egy gyári munka. Még az éretlen ifjúság se vigyorgott. Szemen köpték volna azt az orcátlant, aki itt Petőfi pózában, hóbortosságában akart volna szerephez jutni. A komoly, megtört, bánatos emberek forradalma volt ez. Az erőtlének nyelvöltögető satírája, a gyávák gúnyolódása, a félkégyelműek röheje nem tud megkapaszkodni egyetlen tüskében sem az októberi forradalom történetben. Senki nem üvöltött céltalanul, a bolond kakastollat egyetlen kalapnál sem láttuk; a múlt század negyvenes éveiből való színészkedő magyar helyett egy új típust láttunk kibontakozni az elmúlt napokban: — a mindennapi munkáját nem szüneteltető józanul tervelő és nyugodalmasan lefekvő forradalmár stigmáját. Az eskük elhangzottak s mindenki ment a dolgára . . . Rosszkatóságos tanárok s szervezett munkások, csak az írósztaluk mellől lázító hírlapírók és eszményi anarchisták, a hosszadalmas reménytelenségben megtisztult politikusok és átszellemült katonák vitték az októberi forradalmat«. stb.

A cikk aláírása: *Krúdy Gyula*.

Nos, t. Szerkesztő úr, az az író, aki ezt leírhatta, nézetem szerint eljátszotta erkölcsi hitéletét. Nem azért, mert a következő kilenc hónap ugyancsak furesán kommentálta a cikket: minő eszményi anarchistáink voltak nekünk a megtisztult politikusaink. Az új forradalom jóindulatú megítélését akkorra még elfogadhatjuk jóhiszeműnek. Nagyon csekély ítélőképeségre vall ugyan, ha valaki az 1918-iki forradalmat ilyen makulátlanul látta, mindjárt az első napok gyilkosságai, rablásai után és Tisza István legyilkolásának friss benyomása alatt. Az is lehet tudatlanság, ha valaki a 48-iki forradalmat csupán a pesti mozgalomban látja s nem tudja azt, hogy az országgyűlés is forradalomba lépett, és azt a kormányt, melyben egy Széchenyi, egy Kossuth, egy Deák, egy Eötvös, stb. stb. vett részt, nem becsüli annyira, mint azt a »nemzeti tanácsot«, melynek legkimagaslóbb alakjai Károlyi Mihály és Hock János voltak. De nagyon rövidlátó optimisták akkor még lehettek jó véleményrel az új forradalom embereiről, efelől még lehettek jóhiszeműek. De arra mi szükség volt, hogy Krúdy Gyula meggyalázza nemzeti múltunk egy legideálisabb korát, hogy sarat hányjon a nemzetnek naív, egyben-másban túlzó, egyik-másik képviselőjénél talán szinpadias, de azoknál is őszinte, egészben véve fenséges és szent lángoló lelkesedésre, hogy ne átalija megrágalmazni egész akkori közéletünket és irodalmunkat, ifjúságunkat, férfi és női társadalmunkat, káromolni többek közt nemcsak Jókai, hanem Petőfi emlékét is?

Nem, t. Szerkesztő Úr, ez már nem rövidlátás, nem is tudatlanság, hanem tudatos rosszhiszeműség, ami abban a pillanatban, mikor nemzetiségünk aláaknázása folyt, százszorosan fáj és ezerszeres büntény volt. Én ebben nem most, hanem mindjárt akkor nemzeti hűtlenséget és irodalmi perverzítást láttam és megundorodtam tőle. És mikor most egy éve a Kisfaludy-Társaságban valaki szóba hozta Krúdy Gyula tagul jelölését, én e cikk alapján a tegerélyesebben tiltakoztam ez ellen, s a jelölést azonnal el is ejtették. És ez a túske megvan a lelkemben ma is. Én Krúdyt e cikkéért ma is felelősnek érzem. Krúdyt én nem ismerem, tudommal nem is láttam, személyi bosszú nem vezet; ami kis erkölcsi tőkém van, azt más úton kívánom gyarapítani, mint íróársaim bemártásával. Épen azért elfogulatlanul Krúdy személye iránt, de felelőséget követelve tőle, mint írótól, mint a közélet emberétől, azért, amit írt, azt mondom, hogy az irodalomban Krúdyval addig foglalkozni nem lehet, nem szabad, amíg fenti cikkét elfogadhatólag meg nem magyarázza, vagy érte a megsértett ízlésnek, mindenekfölött a megsértett nemzeti és irodalmi szellemnek kellő elégtételt nem ad.

Szerkesztő úrnak tisztelő híve

Négyesy László

Sietek válaszolni Négyesy László tisztelt barátom nyílt levelére. Véleményfűrk Krúdy Gyuláról teljesen megegyezik: mint íróról és mint a közélet emberéről egészen egyformán gondolkodunk róla. Még abban is egyet értek vele, hogy azzal az íróval, aki a fontosabb lenyomatotott együgyű és nemzetgyalázó cikket írta, a Magyar Múzsza nem állhat szóba. Tovább azonban nem mehetek. Irodalmi folyóiratnak a kritika nemcsak joga, hanem kötelessége is, s ha az író eljátszotta is hitéletét nemzete előtt s ezzel azt a jogát, hogy megvárhassa a kritikától, hogy foglalkozzék műveivel: számunkra megmarad az a kötelesség, hogy azoknak esztétikai értékét vagy értéktelenségét kimutassuk. Az irodalmi becs független írójuk erkölcsi értékétől — nekünk pedig csak az előbbivel van dolgunk. Az erkölcsi szempontot csak akkor kellett volna belevegyítenem, ha Krúdy irodalmilag értékes könyvet írt volna. Ekkor meg kellett volna

mondanom olvasóimnak, hogy Krúdy nem az az író, akinek művéért magyar ember pénzt adhat, akit bármi módon is támogathat. Ilyen csoda azonban nem történt, s ha volt is valakinek kedve megvenni vagy elolvasni Krúdy új könyvét, bírálatom után mindenesetre elment a kedve. Azt hiszem Krúdy igen hálás volna nekem, ha politikai múltja miatt lemondanék arról, hogy könyveivel foglalkozzam. Ezt a szolgálatot azonban nem teszem meg neki.

Császár Elemér."

Krúdy a támadásokra reagálva írja az alábbi, kéziratban fennmaradt levelét, melynek további sorsáról nem tudunk.

„Nyílt levél Pekár Gyulához a hazaárulásról.

Államtitkár úr!

Kezembe adtak egy újságot, amelyen az Ön nevét láttam, amelyet ön szerkeszt, amelyért nyilván vállalja is a felelősséget. Hát ebben a Magyar Múza című lapban azt írják rólam, hogy rossz író vagyok, hogy majd megtanítták a közönséget, hogy ne adjon pénzt a könyveimért. Ez mind igen természetes dolognak tetszik előttem, amikor tanárok kezébe tollat adnak, amely tanároknak ön az államtitkáruk. E szegény professzorok kenyéradó gazdájukat tisztelik önben és oly buzgón állnak szolgálatára, hogy már csaknem végig marták az újságaikban azt a magyar irodalmat, amely soha se ismerte el a rossz írókat. Értem, államtitkár úr . . . évtizedek sikertelensége . . . évtizedek elnyelt keserősége . . . évtizedek emésztő szomjúsága . . . Értem államtitkár úr, hiszen én író vagyok, aki belát a mások lelkiállapotába. Nincs édesebb víz a bosszú vizénél és ön szürcsöl is e vízből oly mohósággal, hogy már a lapja 3-ik számában azt iratja rólam (miután az előbbi támadások nem értek célba), hogy: *hazaáruló* vagyok. Vajjon mit irat ön szegény szolgálóival a Magyar Múza tizedik számába, ha a nagy ágyukat ily korán elsütögeti?

Államtitkár úr, én nem vagyok hazaáruló. Én nem voltam a munkáspárt tagja, én nem voltam tegnap Interánus és ma egy kimondott katolikus párt vezére. Én mindig az voltam, aki ma. Magyar író. Remélem, hogy ez a pártoktól független állás megmarad részemre akkor is, ha ön már nem lesz államtitkár . . . N. tanár úr szerint hazaáruló vagyok, mert 1918. november 8-án (pontosan egy héttel az októberi forradalom után) azt írtam, egy azóta megszűnt újságba, hogy örvendezek Magyarország függetlenségének . . . Úgy-e bár jól mondtam el, államtitkár úr, hogy lapjában mit írtak rólam? Úgy-e bár jól mondtam el, hogy 1920. februárjában az ön lapjában engem »hazaárulónak«, *gyaniús politikai múltú* embernek neveznek, mert 1918. november 8-án lelkesedni merészeltam az egyhetes forradalomért? Úgy-e bár jól mondom el, hogy a Petőfi Társaságban ön hajszát indított, hogy engem, mint hazaárulót megbélyegezzenek ezen cikkem miatt?

Lássa államtitkár úr ezek a magyar dolgok.

Önök hatalmában van a cenzúra. Többet tehát nem írhatok, ámde elgondolhatja, hogy mit írnék önről, ha én volnék az államtitkár, s nem ön.

Krúdy Gyula"

Az író elleni hajszja évekig folyik. Ő azonban nem kedvetlenedik el, hanem rendületlenül, szenvedélyesen, hihetetlen aktivitással és termékenységgel dolgozik. — Dolgozik élete utolsó napjáig.

Wacha Imre

HÁNSZOR SZEREPELT JÓZSEF ATTILA A MAGYAR RÁDIÓBAN

1. József Attila rádiószerepléseiről az irodalmi köztudatban az él, hogy a költő mindössze egyszer olvashatta föl verseit a rádióban. Ekkor is, mialatt verseit mondta a mikrofon előtt, az adóállomás felett elvonuló zivatar miatt adásszünet volt. Ezért a költő csak a stúdió süket falainak mondhatta el költeményeit. Az ország népéhez emberi és költői mondanivalója a rádió hullámain nem juthatott el.